

İBN REŞİK EL-KAYRAVÂNÎ'NİN TASVİRCİLİĞİ: ŞİİRLERİNDE MEYVE MOTİFİ

THE DEPICTION OF IBN RASHĪQ AL-QAYRĀWANĪ: FRUIT MOTIF IN HIS POEMS

DOI: 10.33404/anasay.1235810

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article¹

İhsan DOĞRU*

ÖZ

Tasvir hem resimde hem de şiirde kullanılan bir sanattır. Tasvirde dikkat çeken ve bir nevi onun başarısını kanıtlayan husus ressamın ya da şairin karşısında yer alan bir nesne ya da canlının tıpatıp aynısının tualde oluşturulması veya mısralarda nakşedilmesidir. Bir hal veya hareket de tasvirin konusu olabilmektedir. Resimde tasvir şekiller ve renklendirmeye yapılırken şiirde bu unsurların yerini kelimeler alır. Yetenekli bir şair o kelimeleri kullanarak şiirselliğin kalitesini düşürmeden tasvir eylemini gerçekleştirir. Şiiri işiten ya da onu okuyan kişi mısraları dinlerken/okurken hemen gözü önünde mısralarda betimlenen varlığı, hali veya olayı canlandırabiliyorsa yapılan betimlemenin başarıya ulaştığı söylenebilir. Şairin betimlemeyi şiirselliği bozmadan başarması oldukça güçtür. Bu açıdan tasvir işi de yetenekli bir şairin elinden daha iyi bir şekilde sunulacaktır. Arap şiirinde Cahiliye döneminden beri tasvir geleneği devam etmektedir. Birçok şair tabiatı, çölü, çadırı, deveyi, atı, zürafayı, kuşları, bahçeleri,

1- Makale Geliş Tarihi: 16. 01. 2023 Makale Kabul Tarihi: 20. 02. 2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Arapça Mütercim ve Tercümanlık ABD, ihsandogru@kmu.edu.tr **ORCID ID**

 <https://orcid.org/0000-0001-6056-8608>

binaları, göksel varlıkları vs. akla gelebilecek pek çok şeyi tasvir etmiştir. İbn Reşik de bu şairlerden birisidir. Tasvirlerinde varlığı, hali veya olayı en iyi şekilde yansıtmak için kelime seçtiği görülmüştür. Bu tasvirlerden bir kısmı da meyve tasvirleridir. Meyve motifini bazen bir bahçeyi veya meyvenin kendisini ya da onun yenişini ortaya koymak için bazen de eski şairlerin geleneğine tabi kalarak teşbih ve istiare yoluyla sevgiliyi, onun fiziki özelliklerini belirtmek için kullanmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada İbn Reşik'in tasvirleri başarılı bir şekilde kullandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Arap şiiri, tasvir, İbn Reşik el-Kayravânî, divan, meyve motifi

ABSTRACT

Depiction is an art used in both painting and poetry. The thing that draws attention in the depiction and proves its success in a way is the creation of the exact same object or creature opposite the painter or poet on the canvas or embroidered in verses. A state or movement can also be the subject of the description. While the depiction is made with shapes and coloring in painting, words take the place of these elements in poetry. A talented poet performs the act of describing using those words without degrading the quality of the poetry. It can be said that the description is successful if the person who hears or reads the poem can revive the being, state or event described in the verse right in front of his or her eyes while listening/reading the verse. It is very difficult for the poet to achieve the description without ruining the poetry. In this respect, the work of depiction will be presented in a better way by a talented poet. In Arabic poetry, the tradition of depiction has continued since the period of Jahiliyyah. Many poets describe many things imaginable like nature, desert, tent, camel, horse, giraffe, birds, gardens, buildings, celestial beings, etc. Ibn Rashîq is one of these poets. It has been observed that he chose words that best reflect the existence, state or event in his depictions. Some of these depictions are fruit depictions. He used the fruit motif sometimes to reveal a garden or the fruit itself or its eating, and sometimes to reveal the physical characteristics of the lover through similes and metaphors, following the tradition of the old poets. In this study, content analysis method, one of the qualitative research methods, was used. In the study, it was seen that Ibn Rashîq used the descriptions successfully.

Keywords: Arabic poetry, description, Ibn Rashîq al-Qayrāwanî, divan, fruit motif

Giriş

Somut bir varlık resim gibi görsel sanatlarla bakanın ve şiir gibi edebî sanatlarla dinleyen ve/veya okuyanın zihnine nakşedilirken büyük emek harcandığı tahmin edilebilir. Ressam saatler, günler hatta bazen haftalarca bir ağacın, bahçenin vs. önünde oturarak gerçekte var olan bir nesnenin küçük numunesini veya bir kuşun daha büyük boyuttaki resmini tuvale aktarmaya çalışır. En gerçekçi tasvirlerin yapıldığı tablolar çok büyük çabayla meydana getirilirken şiirde de anlamak için herhangi bir resme bakmaya ihtiyaç duyulmadan ve şiirsellik bozulmadan kelimelerle en gerçekçi tasviri yapmak büyük bir şiirsel yetenek, bilgi ve kültürel birikim gerektirir. Her ressamın nesnelere ilgisi farklı olabilir. Kendi isteği veya başkasının arzusuyla tuvale yansıttıkları varlık farklılık arz edebilir. Bu durum şairler için de söz konusudur. Şairin meşrebine göre ilgisi farklı olabileceği için tasvir ettikleri nesnelere de kişiden kişiye değişebilir. Bazıları tabiat tasvirleriyle bazıları ise mimariye dair tasvirleriyle öne çıkabilmektedir. Sevgilinin fiziki özelliklerinin tasvir edilmesi ise daha çok aşk şiirlerinde görülebilmektedir.

Arap şiirinde tasvir geleneği çok eskilere dayanmaktadır. Tasvir, Cahiliye şairlerinin şiirlerinde de görülmektedir. Kimi Muallaka şairleri şiirinin yaklaşık üçte birini devesini tasvire ayırırken (Doğru, 2020, s. 137), kimisi de atı veya kurdu tasvir eder (İbn Reşîk, 2000, II: s. 1096, 1099). Bazı sonradan gelenler “*Tasvirin en belîğ² olanı kulağı göze çevirendir*” demektedir (İbn Reşîk, 2000, II: s. 1097). İbn Reşîk ise en güzel tasvir için şöyle demektedir: “*Tasvirin en iyisi bir şeyin, işitenin gözü önünde neredeyse canlandırarak kadar nitelendirilmesidir...*” (İbn Reşîk, 2000, II: s. 1096). Bir diğer yerde ise “*Tasvirin aslı aşikâr etmek ve ortaya çıkarmaktır...*” (İbn Reşîk, 2000, II: s. 1097) demektedir. İbn Reşîk tasvirle teşbih (benzetme) arasındaki farkı ise şöyle açıklamaktadır (İbn Reşîk, 2000, II: s. 1096): “*Tasvir ile teşbih arasındaki fark şudur: Bu bir şeyin hakikatini haber vermektir, o ise mecaz ve temsildir*”. Bu tariflerdeki dikkat çeken nokta kelimelerle yapılan tasvir işitildiğinde işitenin gözü önünde tasviri yapılan şeyin canlanabilecek olmasıdır. Bu tariflerle yukarıda ressam şair arasındaki benzetme daha iyi bir şekilde vurgulanmaktadır.

İbn Reşîk el-Kayravânî'nin de tasvirde yetenekli bir şair olduğu divanı incelendiğinde görülebilmektedir. Şairin divanını hazırlayan Abdurrahman Yâgî de şairin methiye, ağıt, gazel vs. birçok alanda şiiri olmakla birlikte tasvirin onda daha çok öne

2- Sanatlı olan, belagatle söylenen

çıkıldığını belirtmektedir (İbn Reşik, 1989, s. 13). Hayvanlardan bitkilere, sevgiliden içkinin üzerine doğru alttan çıkan kabarcıklara varıncaya kadar birçok varlığın tasvirini şiirlerinde işlediği görülmektedir (İbn Reşik, 1989, s. 16-227). Şairin divanın en başında otuz dokuz beyitlik kasidesinde zürafayı tasvir ettiği görülmektedir. O kasidede zürafanın kibirli yürüyüşü, uzun boynu, derisi ve hızı betimlenmiştir (İbn Reşik, 1989, s. 17-19). Bu nedenle onun varlıklara ayrıntılara dikkat eden bir gözle baktığı görülebilmektedir.

İbn Reşik el-Kayravânî şiirlerinde meyve motifini kullanmaktan geri durmamıştır. Kıtalar halinde yer alan kısa birçok şiirinde meyve tasvirlerini konu edinmiştir. Bu alanda şair yalnız değildir. Kendisiyle aynı sırada yaşayan Endülüslü şair İbn Hafâce'nin de şiirlerinde meyve motiflerine yer verdiği görülmektedir (Ayyıldız, 2021, s. 142). Bu çalışmamızda divanında yer alan meyve motifleri ele alınacaktır.

Araştırmanın önemi, şairin meyve motiflerinin edebi mazmunlar çerçevesinde ele alınıp alınmadığının belirtmesi ve meyve tasvirlerinde öne çıkan yönleri ortaya koymasında yatmaktadır.

AMAC

Bu çalışmanın amacı İbn Reşik'in divanında meyve motiflerini nasıl kullandığı ve tasvirde bunlara nasıl yer verdiğini ortaya çıkarmaktır.

YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Meyve motiflerinin yer aldığı şiirlerin çevirisi yapılmış ve mısralar edebi tenkite tabi tutularak yorumlanmıştır.

Araştırma Sorusu

Araştırma sorusu şöyle ifade edilebilir: İbn Reşik şiirlerinde meyve motiflerini nasıl kullanmıştır? Onun meyve tasvirlerinde edebi mazmunlar kullanılmış mıdır?

1. İBN REŞİK EL-KAYRAVÂNÎ (M.1000-1071)³

Tam adı Ebû Ali el-Hasen b. Reşik el-Kayravânî (m.1000-1071) olan edebiyatçı, Mesîle'de (Mağrib) doğdu (ez-Ziriklî, 2002, II: s. 191). Babası Muhammediye halkından bir adamın Rum kölesiydi (el-Kıftî, 1986, I: s. 333). Babasından kuyumculuk sanatını öğrenen şair sonra şiir söylemeye başlayınca Kayravân'a giderek oranın melikini

3- Doğum ve ölüm tarihleri kaynaklarda farklı olarak zikredilmektedir. Bu çalışmada ez-Ziriklî'nin el-A'lâm isimli eserindeki tarih esas alınmıştır.

övdü (ez-Zehebî, 1996, XII, s. 325). Araplar Kayravân'a hücum edip katliam yaparak orayı harabeye çevirince Sicilya adasına kaçtı ve ölünceye kadar orada bulunan Mazara kentinde yaşadı (el-Kıfî, 1986, I: s. 338).

İbn Hallikân (t.y., II: s. 86) İbn Reşîk ile İbn Şeref'i "Mağrib'in iki edebiyatçısı ve iki şairi" olarak kaydetmektedir. İbn Hallikân (t.y., II: s. 86-88) kitabında şairin bazı şiirlerine yer vermiştir. Brockelmann 'Kuzey Afrika ve Sicilya Şairleri' başlığı altında her ne kadar İbn Reşîk'e ayrı başlık altında yer vermemişse de üçüncü sırada yer verdiği İbn Şeref'i, 'İbn Reşîk'in rakibi' olarak kaydetmiştir (Brockelmann, t.y., V: s. 105-115). Yine Brockelmann (t.y., V: s. 343) onun methiyeleriyle Emir el-Muizz b. Bâdis katında itibara kavuştuğunu bildirmektedir. İbn Reşîk (2000, I: s. 367) el-'Umde isimli eserinde kendisinin irticalen şiir söylediğini ifade etmektedir. İrticalen şiir söylemenin kolay bir iş olmadığı tahmin edilebilir. Bunu her şair başaramaz. Şairin divanındaki şiir sayısının az olduğu görülmektedir ancak bir şaire ait şiir sayısının azlığı ile şiirin kalitesi arasında bir bağ kurmak doğru değildir.

2. DİVANI

İbn Reşîk el-Kayravânî'nin divanını oluşturan şiirler iki farklı kişi tarafından toplanmıştır. el-Meymenî "en-Nutefu min şi'r İbn Reşîk ve İbn Şeref" isimli eserinde 155 kaside ve kıta içinde 496 beyit bir araya getirmişken ondan sonra ve ondan daha fazla eseri tarayarak divanı bir araya getiren Abdurrahman Yâgî 214 kaside ve kıta içinde 743 beyit kaydetmiştir (İbn Reşîk, 1989, s. 12,13). ez-Ziriklî (2002, II: s. 191) şairin divanını onun eserleri arasında zikretmektedir. Divandaki şiirler birkaç uzun kaside dışında çoğunlukla kısa kıtalar ve bir ya da birkaç beyitten ibaret olacak şekilde yer almaktadır.

Brockelmann şairin eserleri arasında şiir eleştirisi alanında yazdığı meşhur kitabı el-'Umde' ve diğer eserlerini zikrederken divanını zikretmemiştir (Brockelmann, t.y., V: s. 343-345). Bunun sebebi kütüphane, müze ve diğer yerlerde tespit edilen eserler arasında bu divana rastlanmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Tüccar (1999, s. 248) da bu duruma vurgu yaparak İbn Reşîk'in şiirlerini içeren divanın bir nüshasının henüz bulunamadığını belirtmektedir. Ancak Brockelmann (t.y., V: s. 344) İbn Reşîk'in şiirlerinin yer aldığı 'en-Nutefu min Şi'r İbn Reşîk ve Zemîlihi İbn Şeref' adlı eseri zikretmektedir. Zaten şairin şiirlerini bir araya getiren Yâgî de divanı yazmalar ve ulaşabildiği kitapların içinde dağınık halde bulunduğu beyitlerden oluşturduğunu dile getirmektedir (İbn Reşîk, 1989, s. 12). Ancak içerisinde İbn Reşîk'in el-'Umde adlı kendi eseri de

olmak üzere alandaki temel eserlerden oluşan bu kaynakların güvenilir olduğu görülmektedir. İbn Reşik'in el-'Umde isimli eserinin tahkikini yapan en-Nebevî Abdulvahid Şa'lân da Yâgî'nin hazırladığı bu divana göndermede bulunmuştur (İbn Reşik, 2000, I: s. 480). Yâgî'nin tahkik ederken dikkatli çalışması eserin mevsukiyeti hakkında akla gelebilecek şüpheleri izale edecek mahiyettedir. Ayrıca yukarıda Brockelmann'ın şairler arasında saydığı İbn Şeref'in divanı için de aynı durum söz konusudur. Onun divanı farklı kitapların içinde saçılmış bir vaziyette yer alan 600'e yakın beytin bir araya getirilmesi yoluyla oluşturulmuş ve basılmıştır (Şensoy ve Küçüksarı, 2019: s. 36). Onun divanının hacimce İbn Reşik'in divanından daha küçük olduğu görülmektedir.

Yâgî şiiirleri hangi kaynaklardan aldığını dipnotlarda belirtmektedir. Bu kaynaklar arasında İbn Reşik'in meşhur eseri el-'Umde de vardır. Nitekim Yâgî'nin divana aldığı ilk şiirin on bir beyti orada yer almakta ve İbn Reşik de şiirin kendisine ait olduğunu belirtmektedir (İbn Reşik, 2000, II: s. 1101,1102). el-'Umde şiir sanatıyla ve eleştirisiyle ilgili bir kitap olduğu için şair bazı kasidelerinin tamamını bazılarının ise bir kısmını oraya almıştır. Mesela şiirin ne olduğunu açıkladığı kasidesi (İbn Reşik, 1989, s. 50,51) ile divandan uzak kalışı sebebiyle efendisinden özür dilediği (İbn Reşik, 1989, s. 113,114) kasidelerinin tamamını el-'Umde'ye alırken (İbn Reşik, 2000, I: s. 53; İbn Reşik, 2000, I: s. 366,367) yukarıda belirtildiği gibi bazılarının da bir kısmını kitabına almıştır. Nitekim İbn Reşik'in konuları ele alırken istişhâd için genellikle diğer şairlerden de sadece birkaç beyit aldığı görülmektedir (İbn Reşik, 2000, s. 6-1132). İbn Reşik el-'Umde'de birçok yerde kendine ait şiirler için '..وَصَنَعْتُ' 'ben meydana getirdim', 'قلتُ' 'ben söyledim' gibi ifadeler kullanmıştır (İbn Reşik, 2000, I, II: s. 53,366,367,464,599,854). Dolayısıyla müstakil bir nüshanın olmaması ona ait şiir varlığını ortadan kaldıramayacaktır.

2.1. DİVANDA MEYVE MOTİFLERİ

İbn Reşik'in divanında farklı birçok meyve motifine yer verdiği görülmektedir. Farklı renk, tat ve şekillere sahip bu meyvelerin şiirde nasıl kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmada bu husus açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Kayısı

İbn Reşik el-Kayravânî'nin şiirinde yer verdiği meyve motiflerinden biri kayısıdır. Şair kayısı meyvesini şiirinde şöyle tasvir etmektedir (İbn Reşik, 1989, s. 39):

أَشْجَارُهُ وَهُوَ بِهَا يَلْتَوِبُ جَلَّالٌ مَّصْفُورَةٌ مِنْ دَهَبٍ	كَأَنَّمَا الْمِشْمِشُ لَمَّا بَدَتْ خَضِرُ قِيَابِ الْمَلِكِ حَقَّتْ بِهَا
<i>Sanki kayısı, gözüktüğünde</i> <i>Saltanat kubbelerinin yeşili gibidir;</i>	<i>Ağaçları, o onun üstünde tutuşmuşken</i> <i>Altın [kâğıt]la parlatılmış küçük zillerin</i> <i>etrafını sardığı</i>

Bu iki beyitte şair ağacın yeşiliyle kayısının sarılığını yani renkleri öne çıkarmış, teşbih yoluyla ağacın yeşil rengini saray kubbelerinin yeşiline, kayısıları ise oradaki küçük altın varakla kaplanmış zillere benzetmektedir. Burada yeşil ve sarı renklerin tonlarının farklılığına vurgu yapılmıştır. Kayısının rengini dile getirirken ‘tutuşma’ fiilini kullanması dikkat çekmektedir. Bu beyitte bir yangını tasvir ederken kullanılan bir fiile başvurularak kayısının rengine vurgu yapılmıştır. Yine meyve ağaçları zenginliğin olduğu yerlerde, köşk ve sarayların bahçesinde sıklıkla bulunmaktadır. Yani şairin teşbihi yaparken müşebbeh ve müşebbeh bihi (benzeyen ve benzetilen) uzakta aramadığı görülmektedir. Şiirde نَأَكْ teşbih edatı kullanılmıştır.

2.1.2. Turunç (Narenciye)

İbn Reşîk el-Kayravânî'nin tasvir ettiği bir diğer meyve turunçtur. Bu meyveyi şiirinde şöyle tasvir etmektedir (İbn Reşîk, 1989, s. 60):

وَقَدْ نُشِيرَتْ أَغْصَانُهَا لِلنَّوْدِ نُجُومٌ عَفِيفٍ فِي سَمَاءِ زَبْرَجَدٍ	وَدَوْحَةِ نَارِنَجٍ بُهِنْنَا بِحُسْنِهَا وَنَارِنُجَهَا فَوْقَ الْعُصُونِ كَأَنَّهُ
<i>Güzelliğinden ötürü şaşkınlığa düş-</i> <i>tüğümüz nice narenciye (turunç) ağacı</i> <i>vardır;</i> <i>Dalların üstünde onun narenciyesi ise</i> <i>sanki</i>	<i>Ağırlıktan dalları aşağı doğru yayılmış-</i> <i>ken</i> <i>Sanki zeberced gökyüzünde [kızıl] akik-</i> <i>ten yıldızlar gibidir</i>

Bu iki beyitte de yine renkler ön plana çıkmakta ve teşbihlerde renkler üzerine inşa edilmektedir. Turunç meyvesinin turuncu rengi parlayan yıldızların renklerine ve ağacın yeşili göğün koyu rengine benzetilmiştir. Beyitlerde görsel görüntü ön plana çıkmaktadır. Yere ait olan varlık yani ağaç ve meyvesi zımnem gökyüzü ağacına ve göksel bir varlık sayılan onun meyvesi yıldızlara benzetilmiştir. Şiirde كَأَنَّ teşbih edatı kullanılmıştır.

2.1.3. Elma

Şairin kullandığı bir diğer meyve motifi elmadır (İbn Reşik, 1989, s. 64):

جَنَاهَا مِنَ الْعُصْنِ الَّذِي مِثْلُ قَدِّهِ وَطَعْمٌ تَنْبَاهُهُ وَحُمْرَةٌ خَدَّهُ	وَتَفَاحَةٌ مِنْ كَفِّ طَبِيٍّ أَخَذْتُهَا حَكَتْ لَمْسَ نَهْدِيهِ وَطَيْبَ نَسِيمِهِ
<i>Bir ceylanın avucundan aldığım nice elmalar vardır ki</i> <i>[O elmaya dokunmuş] Onun göğüslerine dokunuşu ve [elmanın kokusu] onun hoş esintisini hatırlatır</i>	<i>[O ceylanın] Kendi boyu gibi bir daldan koparıp aldığı</i> <i>Ve ön dişlerinin [ağzının] [öpüşürken] tadını ve yanağının allığını</i>

Burada da elma motifi kullanılmıştır. Şiirde istiare ve benzetme vardır. Sevgili istiare yoluyla ceylana, sevgilinin boyu elma ağacının dalına, elmanın rengi sevgilinin al yanağına, kokusu onun kokusuna ve şekli de –yuvarlaklığına vurgu yapılarak- sevgilinin göğüslerine benzetilmiştir. Sevgili güzel sıfatlarla anılmıştır ki bu klasik olsun modern olsun Arap şiirinde yaygın olarak görülen bir husustur. Yine ağız tadından bahsedilirken öpüşmeye de telmih yapılmıştır.

Bir diğer şiirinde de Şam elmasını şöyle betimlemektedir (İbn Reşik, 1989, s. 161):

مِنْ كَفِّ طَبِيٍّ أَكْحَلِ تِلْكَ لِغَيْرِ الْقَيْلِ حُمْرَةٌ خَدِّ حَجَلِ	تَفَاحَةٌ شَامِيَّةٌ مَا خُلِقَتْ مِثْلُ خُلِقَتْ كَأَنَّهَا حُمْرُهَا
<i>[Bu] Bir Şam elması,</i> <i>Yaratıldığından beri yaratılmamıştır</i> <i>Sanki onun allığı</i>	<i>Sürme gözlü bir ceylanın avucundan [aldığım]</i> <i>O [elma], yanağından öpücük alma dışında [bir şey için]</i> <i>Utangaç birinin yanağının allığı gibidir</i>

Son beyitte teşbih makluba başvurulmuş ve normalde sevgilinin yanağı allıkta elma yanağına benzetilirken burada elma yanağı sevgilinin yanağına benzetilmiştir. Yine klasik şiirde görülen sevgili-ceylan teşbihi burada da görülmektedir. Nasıl ki sevgili öpülmek için vardır, aynı şekilde de elma yanağından ısırılmak, öpülmek için yaratılmıştır. Burada da sevgilinin boyu ağaç dalına benzetilmiştir. Somut iki varlık arasında benzetme yapılmıştır.

2.1.4. Muz

Şairin şiirinde ele aldığı bir diğer meyve muzdur (İbn Reşik, 1989, s. 112):

مِنْ قَبْلِ مَضْغِ الْمَضِغِ وَمَشْرَبِ لِسَانِغِ مَلَأُنْ مِثْلُ فَارِغِ لِلْحَلْقِ غَيْرَ بَالِغِ	مَوْزٌ سَرِيعٌ أَكْلُهُ مَأْكَلَةٌ لِأَكْلِ فَالْفَمُ مِنْ لَبْنٍ بِهِ يُخَالُ وَهُوَ بَالِغٌ
Çabuk yenen bir muz, [O] Yiyen için bir yiyecektir Ağız onun yumuşaklığından ötürü O ulaşmışken	Çiğneyenin çiğnemesiyle İçen içirse bir içecek Boş gibi[dir ama aslında] doludur Boğaza, [henüz] ulaşmamış sanılır

Bu beyitlerde de muzı tasvir ederken onun yumuşaklığı ve kolay yenilişi öne çıkmaktadır. O öyle bir besindir ki yiyen için bir yiyecek, içen için bir içecektir. Burada tasvirin dikkatli bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Yukarıda İbn Reşîk'in el-'Umde adlı eserinden tasvirle ilgili tarifleri de göz önüne aldığımızda bu beyitler gözümüzün önüne muz yiyen bir insanı ve o muzun nasıl kolay bir şekilde yenilip yutulduğunu getirmektedir. Bundan dolayı şiirdeki bu tasvir dinleyenin gözü önünde bir muz yeme işini getirip o ameliyeyi canlandırabildiği için İbn Reşîk ve diğerlerinin tasvir tariflerinin burada başarılı bir şekilde uygulandığı söylenebilir.

2.1.5. Hurma

Hurmayı ise meramına ulaşmak isteyen birinin düştüğü yanlışlığı göstermek için kullanmıştır (İbn Reşîk, 1989, s. 188):

مَنَالَهَا مِنْ يَدِي مَرَامَهُ وَمَا انْقَضَى مُنْتَهَى كَلَامِهِ لِيَأْكُلَ التَّمْرَ فِي مَقَامِهِ	وَطَالِبٍ حَاجَةً بَعِيدًا عَرَضَ بِالْإِقْتِضَاءِ فِيهَا كَغَارِسٍ فِي النَّرَى نَوَاةً
<i>Bir şeyi nice isteyen vardır ki Onun zaruriyetini üstü kapalı bir şekilde dile getirir, O, toprağa bir çekirdek eken gibidir</i>	<i>Sadece niyet eder [ama sadece niyetle] ona ulaş- mak zordur [Ancak] sözünün sonunu getirmez⁴ [Ancak ektiği] anda [hemen] hurmayı yemek ister</i>

Şair burada hurmayı, bir isteğinin hemen yerine getirilmesini isteyen kişinin durumunu açıklamak için kullanmıştır. Tohum toprağa atılır sonra bitki filizlenir. Ardından birkaç yıl sonra ağaçlar meyveye durmaya başlar. Çekirdeği ektiği anda oturup ağacın çıkışını beklemek ve onu eker ekmez meyvesini istemek olacak bir iş değildir. Şair burada bu durumu açıklamak için hurma motifini kullanmıştır.

4- Yani işaret ettiğini, isteğini dahi tam olarak dile getirmez

2.1.6. Nar

Şiire konu olan bir diğer meyve nardır (İbn Reşik, 1989, s. 127):

وَقَدْ حَجَبَ الْأَعْصَانَ شَمْسَ الْمَشَارِقِ فَقَادِيلُ نَبْرِ مُحْكَمَاتِ الْعَلَائِقِ	نَظَرْتُ إِلَى الْبُسْتَانِ أَحْسَنَ مَنَظَرٍ بِهِ زَوْجُ رُؤُوسِ بُلُوحٍ كَأَنَّهُ
<i>En güzel suretinde bostana baktım Onda görünen bir çift nar var, sanki o ikisi</i>	<i>Dallar doğu güneşini örtmüşken Bağları sağlam altın kandiller gibidir</i>

Bu beyitlerde bahçede bir nar ağacındaki bir çift nar ⁵benzetme edatı kullanılarak kandile benzetilmiştir. Bahçe ağaçları yemyeşil yapraklarıyla süslenmiş ve meyveleri takınmış bir haldeyken yani en güzel haldeyken görülmüştür. Dallar güneşin ışığının aşağıya inmesini engellemiş, ona perde olmuştur. Doğru güneşi denilerek vaktin sabah vakti olduğu belirtilmiştir ki tabiatın, çiçekli bahçelerin en güzel görüldüğü zamanlardan biridir. Nar meyvesi de yukarıdan aşağıya sarkıtılan kandillere benzetilmiştir. Bilhassa ağaç nar meyveleriyle yüklü olduğu zaman dallar daha da aşağı sarkar. Şair ilk beytin başlangıcında bahçeye o en güzel haldeyken baktığını ifade etmiştir. Elbette en güzel hal meyvelerle dolu olduğu haldir. Dolayısıyla burada da dalları iyice yere doğru sarkan bir ağaçtaki narların tavana ya da duvarın üst kısmına asılıp aşağı doğru sarkıtılan altın kandillere benzetilmesi iki hali birbiriyle tam olarak karşılaştırdığı için isabetli olmuştur.

2.1.7. Turunç

Şair aşağıdaki beyitlerde turunç (narenciye) meyvesini sevgilisinin sevgisinin gerçek olup olmadığını açıklarken kullanmıştır (İbn Reşik, 1989, s. 165):

أَحْرَجَ مَا كُنْتُ لِتَقْبِيلِهِ عَرَفْتُ فِيهَا كُنْهَ تَأْوِيلِهِ صَمَمْتُ بَنَانًا نَحْوَ تَعْلِيلِهِ	قَبَّلَنِي مُحَنِّسًا شَادِنُ أَمَاتَ أَدْ حَيًّا بِأَثْرَجَةٍ لَمَّا تَطَيَّرْتُ بِمَعْكَوسِهَا
<i>Beni bir ceylan yavrusu utanarak öptü Beni bir yanakla dirilttiğinde [aşktan] öldürdü Onun [öpüşün] aksini [veda öpüşü vs. olacağını düşünüp] uğursuz saydığımda</i>	<i>Ben onun öpüşüne en çok muhtaç iken Onda onun önceki işaretinin iç yüzünü bildim⁵ [Aşkını vurgulama] kastıyla parmakla- rı[mı] tuttu⁶</i>

Sevgili, yaşının küçüklüğüne vurgu yapılarak açık istiare yoluyla yavru ceylana benzetilmiştir. Ceylan utanarak âşığını öpmüştür. Bu öpüş, âşığın sevgilisinin öpüşüne

5- Önceden sevgisine dair işaretler olsa da ben o an beni sevdiğini anladım

6- Elele tutuştuk

en çok ihtiyacı olduğu zamanda gerçekleşmiştir. Böyle bir anda âşığın öpüşmeden mahrum bırakılması onu derinden yaralayacaktır. Öpüşme aşktaki en önemli sevgi alametlerinden biridir. İkinci beyitte de sevgili âşığa öpmesi için yanağını uzatmıştır. Yanak açık istiare yoluyla turunca benzetilmiştir. Âşık bu öpüşle hayat buluyorken aynı anda aşkıdan ölecek kadar heyecanlı ve mutludur. Âşığın sevgilinin bu öpüşmeyi sunmasıyla onun aklındaki soru işaretleri gitmiş ve bunun bir veda öpücüğü olmadığını anlamıştır. Yine sevgili âşığının elini tutarak kalpten kalbe ulaşan gizli bağı elleri birbirine geçirmek yoluyla perçinlemiştir. Bu birkaç beyitte şair aşka dair bir hali olabilecek en güzel şekilde sunmayı ve iki sevenin buluşma anını tasvir etmeyi başarmıştır.

Diğer bir şiirinde de turunç şöyle tasvir edilmiştir (İbn Reşîk, 1989, s. 220):

أَحْسَنُ مِنَ التَّرْجَةِ الرَّيَّانِ إِشَارَةُ التَّلْطِيمِ بِالْبَيْتَانِ	مَا حَمَلْتُ عَرَائِسُ الْجَنَانِ لِبَعْضِهِ فَوْقَ دُرَى الْأَعْصَانِ
<i>Bahçelerin gelinleri (ağaçlar) taşımamıştır Dalların tepesinde bazısının</i>	<i>Bol sulu turunçtan daha iyisini Parmaklarla selamlama şekli vardır⁷</i>

Burada bahçeler açık istiare yoluyla cennetlere, çiçekleriyle süslü ağaçlar ise açık istiare yoluyla gelinlere benzetilmiştir. Gelin nasıl ki gelin elbisesini narin bir tutuşla tutuyorsa ağaçlar da meyvelerini aynı şekilde tutmaktadır. Şaire göre en güzel ağaç turunç meyveleri taşıyan ağaçtır. Burada şair ağaçlar hakkındaki hükmünü vermektedir. Bundan sonra meyveleri tasvir etmiştir. Şair aşağı doğru salınan üçü beşi birbirine yakın halde bulunan turunçları bir eldeki açık parmaklara benzetmektedir. Sanki ağacın insan gibi parmakları vardır. İnsanlar nasıl ki birbirini gördüğünde ve veda anında el sallıyorsa ağaç da -esinti olduğunda- elini parmaklar aşağı gelecek şekilde sallamakta ve sanki altındakilere selam vermektedir. Şairin iki hali birbirine olabilecek en yakın şekliyle tasvir etmeyi başardığı görülmektedir.

Bir diğer şiirinde sultanın halka ihsanı yağmurlarla meyvelerin ortaya çıkışına benzetilmiştir (İbn Reşîk, 1989, s. 87):

كَتْنَاؤِ الرَّبِّي عَلَى الْأَمْطَارِ كَ سَقُوطِ الْأَنْوَاءِ بِالْأَثْمَارِ	خُذْ نَفَاةَ عَلَيْكَ غِيبَ الْأَيْدِي سَقَطَ الشُّكْرِ وَهُوَ مُوجِبٌ نَعْمًا
<i>[Nimetle doldurduğun] ellerin [senin için duaya kalmasını] kendin için övgü [sebebi] kıl Şükür [insanların ağızından senin için] çıktı – [çünkü] senin [verdiğin] nimetler[in] onu gerektirir-</i>	<i>Yüksek tepedeki bahçenin yağmurlara övgüsü gibi Bol yağışların meyveler indirişi gibi</i>

7- Bazı turunçların dördü beşi bir arada bulunur, rüzgârda bunlar el sallanması gibi hareket eder.

Buradaki beyitlerde de insanların övülen kişiye duyduğu ihtiyaç yüksek tepelerdeki bahçelerin yağmura duyduğu ihtiyaca benzetilmiştir. ك benzetme edatı kullanılmıştır. Toprağın yağmura ne kadar muhtaç olduğu en çok yağmur uzunca bir süre yağmadığında anlaşılır. Şair de burada övülen kişinin bir yağmur gibi imdada yetiştiğini haber vermektedir. Bu kişiye duyulan ihtiyacı anlatabilecek en iyi ifade tarzlarından biridir. Çünkü yağmurun yağmaması kuraklık, kuraklık da yokluk demektir. Adeta övülen kişi olmadığında bunların olacağı haber verilmektedir. Burada mübalağa sanatı kullanıldığı görülmektedir.

SONUÇ

İbn Reşik -divanını tahkik eden Yâgî'nin de yukarıda belirttiği gibi- tasvirciliği öne çıkmış bir şairdir. Hayvan, bitki ve meyve gibi birçok varlığı ve farklı halleri tasvir etmiştir. Divanında yer alan şiirler genelde kısa şiirlerdir. Ancak bu kısa şiirler içinde şairin demek istediğini kolaylıkla ifade ettiği görülmektedir. Bunda onun betimleme sanatını ustalıkla kullanmasının büyük rolü vardır. Şiirlerinde farklı meyve motiflerini ve meyve ağaçlarını bazen edebi mazmunlar içinde kullanarak sevgilinin fiziki özelliklerini (boyunu posunu vs.) ortaya koymuş bazen de sadece meyveyi niteleme yoluna gitmiştir. Muz tasviri bunlardan biridir. İki sevgilinin buluşma anında da turuncu motifini o anı tasvir ederken tamamlayıcı bir unsur olarak kullanmıştır. Tasvirlerinde kelimelerle ifade ettiği şeyi, olayı ya da hali, okurun gözü önünde canlandırabileceği şekilde sunmayı başardığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte meyve motiflerini kullanırken daha çok benzetme sanatına başvurduğu görülmektedir.

Meyve tasvirlerinin bir hayvan tasviri gibi detaylı olarak ele alınması beklenebilir. Çünkü hayvanda meyvede olmayan ruh ve hareket vardır. Onda duygular gibi daha başka özellikler de işin içine girer. Bu çalışmanın giriş kısmında onun tasvirci yönünden bahsederken onun hayvan tasvirlerinden biri olan zürafa tasvirine yer verilmiştir. Daha karmaşık canlıların tasviri daha detaylı olacaktır. Bu açıdan hayvan tasvirlerinde meyve tasvirlerine göre daha çok detayın olduğu görülmektedir. Meyvelere gelince; onun şiirinde meyvelerin bir kısmı klasik şiirde olduğu gibi benzetme amaçlı kullanılırken bir kısmı da sadece tasvir amacıyla şiire dâhil edilmiştir.

Etik Beyan

“İbn Reşik el-Kayravânî'nin Tasvirciliği: Şiirlerinde Meyve Motifi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka

bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kuralları Yayın Etiği Komitesinin (Committe on Publication Ethics - COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Mali Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares that they have no competing interest.

Financial Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

Ayyıldız, E. (2021). Endülüslü Şair İbn Hafâce'nin Tabiat Şiirleri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt: 21 Sayı: 1, 142-160.

Brockelmann, C. (t.y.) *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*. V. cilt. II. Baskı. Ar. Çev. Ramazan Abduttevvâb, es-Seyyid Yakub Bekr. Kahire: Dâru'l-Maârif.

Doğru, İ. (2020). Cahiliye Kültürünün Şiir Çevirisiyle Aktarımı: Yedi Askı'da Öne Çıkan Unsurlar. *Çeviriye Kültürel Bakış*. Esra Uluşahin. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

İbn Hallikân, A. (t.y.). *Vefeyâtu'l-A'yân*. II.cilt. Tahk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâr Sâdir.

El-Kifî, A. (1986). *İnbâhu'r-Ruvât 'alâ Enbâhi'n-Nuhât*. I. Baskı. Tahk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. Kahire: Dâru'l-Fikr el-'Arabî.

İbn Reşîk, H. (1989). *Dîvânu ibn Reşîk el-Kayravânî*. Haz. Abdurrahman Yâgî. Beyrut: Dâru's-Sekâfe.

İbn Reşîk, H. (2000). *el-'Umde*. I. Baskı. Tahk. en-Nebevî Abdulvahid Şa'lân. Kahire: Mektebet el-Hâncî.

Şensoy, S., ve Küçüksarı, M. (2019). İbn Şeref el-Kayravânî'nin Şiirlerinde Şikâyet Teması. *Disiplinlerarası Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 27-46.

Tüccar, Z. (1999). İbn Reşîk el-Kayrevânî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde. (C.20, ss.247-249). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

ez-Zehebî, M. (1996). *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*. 11. Baskı. Tahk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Nuaym el-Arksûsî. Beyrut: Muesseset er-Risâle.

ez-Ziriklî, H. (2002). *el-A'lâm*. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn.